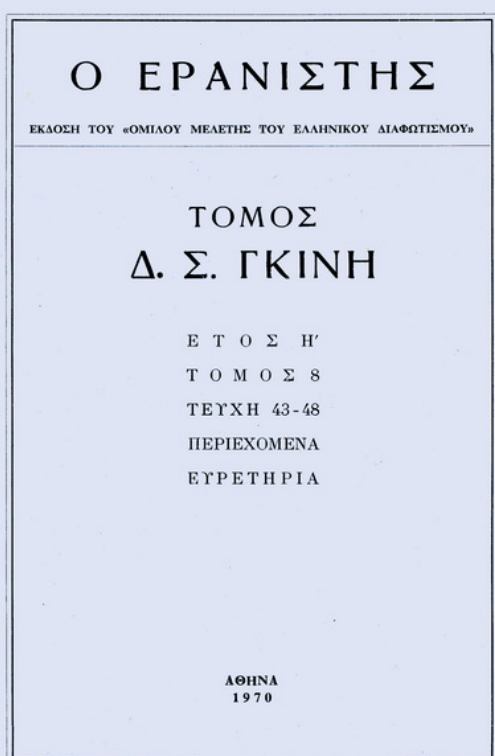

The Gleaner

Vol 8 (1970)

In Honour of D. S. Ginis

Μεταβίβαση κυριότητας και εμπορική επέκταση του τυπογραφείου Γλυκύ

Αγγελική Παναγιωτοπούλου-Γαβαθά

doi: [10.12681/er.9925](https://doi.org/10.12681/er.9925)

Copyright © 2016, Αγγελική Παναγιωτοπούλου-Γαβαθά

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Παναγιωτοπούλου-Γαβαθά Α. (2016). Μεταβίβαση κυριότητας και εμπορική επέκταση του τυπογραφείου Γλυκύ. *The Gleaner*, 8, 146–150. <https://doi.org/10.12681/er.9925>

ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΗ ΚΥΡΙΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΓΛΥΚΥ

Ένα έγγραφο από τὸ Ἀρχεῖο Γερούση¹ μᾶς ἔδωσε ἀφορμὴ γιὰ τὴν διατύπωση ὁρισμένων σκέψεων σχετικὰ μὲ τὸ τυπογραφεῖο Γλυκύ². Πρόκειται γιὰ μιὰ ἔντυπη ἐγκύκλιο τοῦ Ἰωάννη Ἀνδρέα Μιχαήλ Μυλωνόπουλου (Α) μὲ τὴν ὁποία γνωστοποιεῖ στίς 11 Ἀπριλίου 1829 τὴν μεταβίβαση τῆς κυριότητος τοῦ τυπογραφείου στὸ ὄνομά του καὶ τὴν μετατροπὴ τῆς ἐμπορικῆς ἐπωνυμίας ἀπὸ «Michele e nipote Glichì» σὲ «Giovanni Andrea Michieli Milonopulo». Ἀκόμα ἀνακοινώνει τὴν ἐπιθυμία νὰ ἐπεκτείνῃ τὶς ἐμπορικὲς δραστηριότητες τῆς ἐπιχείρησής, οἱ ὁποῖες ἐκείνῃ τῇ στιγμῇ ἐμφανίζονται περιορισμένες.

Κάτω ἀπὸ τὴν ἐγκύκλιο αὐτὴ ὁ Ἰ.Α. Μυλωνόπουλος Γλυκύς ἰδιοκτῆτης πλέον καὶ διευθυντὴς τοῦ τυπογραφείου Γλυκύ ἔχει γράψῃ μιὰ ἐπιστολή, τὴν ὁποία ἀπευθύνει -μαζὶ φυσικὰ μὲ τὴν ἐγκύκλιο- στίς 30 Ἰουνίου 1832 πρὸς τὸν Τεργεσταῖο ἔμπορο Σωτῆρη Γερούση (Β). ὁ συντάκτης τῆς ἐπιστολῆς γνωστοποιεῖ τὴν ἀπόφασή του νὰ ἐπεκτείνει τὶς ἐργασίες του ἐμπορευόμενος, παράλληλα μὲ τὰ βιβλία του, καὶ ἄλλα εἶδη καὶ τὸν καλεῖ σὲ συνεργασία ἀφοῦ τοῦ ὑπενθυμίσει τὴν παλιὰ γνωριμία τους. Στὴ συνέχεια, παραθέτει ἀναλυτικὸ τιμοκατάλογο εἰδῶν πού προτίθεται νὰ ἐμπορευθεῖ· τὸ τιμολόγιό δὲν δημοσιεύεται ἐδῶ.

A.

Venezia 11 Aprile 1829

La Greca Tipografia, che da oltre due secoli esiste in questa Città, e che nell' ultima epoca correva in Dita Michiele e Nipote

1, Τὸ Ἀρχεῖο εὐρίσκεται στὸ KNE/BIE. Στὴν προσωρινὴ ταξινόμηση τὸ ἔγγραφο εἶναι καταταγμένο στὴν Ἀλλογραφία 1832.

2. Γιὰ τὸ τυπογραφεῖο Γλυκύ βλέπε κυρίως τὴν μελέτη τοῦ Κ.Δ. Μέρτζιου, *Ἡ οἰκογένεια τῶν Γλυκῶν ἢ Γλυκῆδων. «Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ»* Ι' (1935) σ.

1 - 186. Ἐπίσης, Ἀθηνᾶγορα, μητροπολίτου Παραμυθίας καὶ Πάργης, *Οἰκογένεια Γλυκᾶδων* «Νέος Κουβαρᾶς», στὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ» Δ' (1929), σ. 64 - 70, καὶ Ν. Κοντοσόπουλος, *Τὰ ἐν Βενετίᾳ τυπογραφεῖα ἐλληνικῶν βιβλίων κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν* (1954), σ. 60 ἀνάτυπο ἀπὸ τὴν «Ἀθηνᾶ».

Clichì, da ora innanzi, attesa la cessione della particolare interessenza di Michiele fatta, ed accettata dal sottoscritto, viene ad essere cambiata nella Dita GIOVANNI ANDREA MICHIELE MILO-NOPULO GLICHI, (Cessionario del suddetto Michiele Glichì, e Procuratore della stessa Nipote pure Glichì) e sotto la Direzione dello stesso Cessionario e Procuratore.

Nell' enunziarvi la nuova Dita sostituita pella mutazione di uno degli interessati, vi si previene, che questa ritiene tutte le rappresentanze attive, e passive dell' anteriore, e che al pari di quella, si presterà questa nell' adempiere con tutta esattezza e correntezza ai comandi, che desidera copiosi dai suoi corrispondenti, pregandovi intanto di prendere ricordo del sottoscritto carattere, che solo firmerà per la Dita, e della stima con cui vi si offre.

Umilissimo Servidore

Giovanni Andrea Michiele Milonopulo Glichì
Ἰωάννης Ἀνδρέας Μηχαῖλ Μολονόπουλος Γλυκὺς³.

B.

Τεργέστη,

Κ. Σωτήρ Γερούση.

Ἐπειδὴ καὶ ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ σᾶς γνωρίσω αὐτοῦ προσωπικῶς, χρὸς μου εἶναι νὰ σᾶς πέμψω τὸ παρὸν ἐγκύκλιον γράμμα τοῦ συστήματός μου διὰ νὰ σᾶς ἐνθυμίσω τὰς τότε ποιηθείσας ἀποφάσεις περὶ τῆς πραγματείας τῶν τῆς τυπογραφίας μου βιβλίων. Καὶ καθὼς τὸ εἶδος τοῦτο ἔγινε κατὰ δυστυχίαν ἀντικείμενον ἐμποδίου, οὕτως ἀπεφάσισα νὰ ἐκτανθῶ καὶ εἰς ἄλλα εἶδη ἀνταποκρίσεων, καὶ ἃς εἶναι πρὸς ὁδηγίαν σας ὅτι ἐκτὸς τῆς εἰρημένης πωλήσεως τῶν βιβλίων τῆς ἰδικῆς μου Τυπογραφίας, ἐκλαμβάνω καὶ ὅποιανδήποτε παραγγελίαν περὶ εἰδῶν τῶν ἐδῶ κτιρίων μας, ὡς Κονταρίαις, γυαλῖα, ἐργασμένα ἀπὸ τὰ κτίρια τοῦ Μουράνου, σκούφιας, φέσσους, ἄσπρους κοκκίνους καὶ μαβιούς, χαρτὶ ἀπὸ κάθε εἶδος, σιδηρικὰ ἐξεργασμένα, πράγματα κασσιτέραινα, ὀρειχάλκινα, χάλκινα μεμιγμένα, ἐργασίας χαλκίνας, χόρδας ἁρμονικὰς, καὶ παππούτζια γυναικεῖα κ.τ.λ., καθὼς καὶ ἐκλαμβάνω καὶ τὸ βάρος νὰ πωλήσω κάθε ἄλλο ἐξωτερικὸν εἶδος δι' ἐτοιμὴν πληρωμὴν καὶ ἀκόμη εἰς ἀναλαγὴν μὲ τὰ προεξηγμένα σας.

3. Οἱ ὑπογραφὲς αὐτόγραφες.

Καταδεχθήτε οὖν νὰ λάβητε, Κύριε, μνήμην τῆς εἰς τὸ τέλος ὑπογραφῆς μου διὰ νὰ μὴ πιστεύσητε εἰς ἄλλην καὶ ἐν ᾧ τολμῶ νὰ παραγγέλωμαι εἰς τὴν δοκιμασμένην σας φιλίαν διὰ νὰ σᾶς δουλεύσω εἰς τὰ ὅσα σᾶς προεσημείωσα καὶ σᾶς χρειάζουσι, σᾶς βεβαιῶνω ὅτι ἐκ μέρους μου δὲν θέλω λείπει ἀπὸ τοῦ νὰ ἀξιωθῶ τῆς συμπαθείας σας, βέβαιος ὢν, ὅτι θέλω σᾶς δουλεύσει μὲ πᾶσαν προθυμίαν, καὶ προσπαθήσει πάντοτε τὴν μεγαλητέραν ὠφέλειάν σας.

Ἐδῶ παρακάτω σᾶς δίδω σημείωσιν τῶν τρεχουσῶν τιμῶν κάποιων εἰδῶν διὰ νὰ δουλευθῇτε, καὶ σᾶς στέλλω προσέτι τὰ δοκίμια τῶν χαρτίων, τὰ ὅποια μοὶ παραγγείλατε. Καὶ εἰς τὴν ἀκαρτέρησιν τοῦ νὰ δυνηθῶ, Κύριε, νὰ λάβω μαζὶ σας μίαν πλουσίαν ἀνταπόκρισιν μὲ ἀμοibaίαν ὠφέλειαν, εἰς τὴν ἐλπίδα νὰ τιμηθῶ μὲ τιμίας σας προσταγάς, θέλω εἶσθαι εἰς κάθε δοκιμὴν.

Βενετία 30 Ἰουνίου 1832

Ὁ εὐπειθέστατος δοῦλος σας

Ἰωάνν. Ἀ. Μιχαήλ Μυλωνόπουλος Γλυκῆς

Στὰ 1828 τὸ τυπογραφεῖο Γλυκῆ περνάει δύσκολες στιγμές. Χρωστάει χρήματα στὴν ἐκκλησίᾳ γιὰ ἐνοίκια τοῦ καταστήματός του καὶ τὰ πληρώνει σὲ εἶδος⁴. Ἡ ἐκδοτικὴ του δραστηριότητα ἔχει περιοριστεῖ στὸ ἐλάχιστο. Ἐκεῖνο τὸν χρόνον ἐκδίδει μόνο δύο βιβλία⁵.

Τὶς αἰτίες μπορούμε εὐκολὰ νὰ τὶς προσδιορίσουμε· τὸ ἐμπόριο καὶ εἰδικὰ ἡ τυπογραφία στὴ Βενετία διέρχεται στὶς πρῶτες δεκαετίες τοῦ 19^{ου} αἰ. γενικὴ κρίση⁶. Νέα ἐμπορικὰ κέντρα στὴν Εὐρώπη, νέες ἀγορὲς βιβλίων ἐφοδιάζουν τὴν Ἑλλάδα⁷, ἐνῶ ἀντίθετα τὰ πολεμικὰ γεγονότα στὸν ἐλληνικὸ χῶρον περιορίζουν τὴν ζήτησιν βιβλίων. Ἐξάλλου οἱ ἀνάγκες τοῦ τόπου καλύπτονται τῶρα καὶ θὰ καλύπτονται ἀποτελεσματικώτερα στὰ ἐπόμενα χρόνια ἀπὸ τὰ τυπογραφεῖα ποὺ ἰδρύονται στὴν ἐλληνικὴ ἐπικράτεια.

Ὅσο γιὰ τὸ τυπογραφεῖο Γλυκῆ, τὸ συναντᾶμε τῶρα μὲ τὴν ἐπωνυμία «Michiele e nipote Glichis». Ὁ Μιχαήλ Γλυκῆς ὅμως πολὺ γέρος καὶ χωρὶς ἄμεσο διάδοχο, πεθαίνει τὸ 1831 σὲ ἡλικία 101 ἐτῶν⁸. Μὲ

4. Κ.Θ. Δημαρᾶς, *Βενετία 1477, 1828*. Ἀνάτυπο ἀπὸ τὰ «Θησαυρίσματα» 1 (1962), Βενετία, σ. 12.

5. Γ. Πλουμίδης, *Τὸ βενετικὸν τυπογραφεῖον τοῦ Δημητρίου καὶ τοῦ Πάνου Θεοδοσίου* (1755 - 1824), 1969, σ. 98.

6. C. Harbagallo, *Le origini della grande industria contemporanea*, Perugia - Venezia 1930, II.

7. Ἰω. Βελούδης, *Ἑλλήνων ὁρθοδόξων ἀποικία*. Βενετία 1872, σ. 130.

8. Κ. Μέρτζιου, ἑ.ἀ., σ. 5.

τὴν μεταβίβαση τῆς ιδιοκτησίας καὶ τῆς διεύθυνσης τοῦ ἐμπορικοῦ οἴκου τὸ 1829 στὸν Ἰωάννη Ἀνδρέα Μιχαήλ Μυλωνόπουλο Γλυκὺ, οἱ ἐργασίες παίρνουν νέα ὥθηση καὶ ἔκταση⁹. Τὸν ἴδιο χρόνο οἱ ἐκδόσεις νέων βιβλίων γίνονται 8. Τὸ 1830, 16, τὸ 1831 πάλι, μόνο 3¹⁰. Ὡστόσο ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἐμπρὸς ὁ Μυλωνόπουλος ἀποφασίζει μόνος πιά γιὰ τὴν τύχη τῆς περιουσίας του: δὲν περιορίζεται στὴν ἔκδοση καὶ διάθεση βιβλίων, ἐπεκτείνεται καὶ σὲ γενικὸ ἐμπόριο. Γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ στέλνει ἐνημερωτικὰ γράμματα στοὺς διαφόρους ἐμπόρους —ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ στὸν Σωτῆρη Γερούση στὴν Τεργέστη— ἀνακοινώνοντας τὴν ἀπόφασή του καὶ καλώντας τους σὲ συνεργασία. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ βιβλία λοιπὸν ὁ οἶκος Γλυκὺ στὴν νέα του μορφή θὰ προσπαθῇ νὰ τοποθετήσῃ στὴν ἐλληνικὴ ἀγορὰ καὶ γενικώτερα στὴν ἀγορὰ τῆς Ἀνατολῆς προϊόντα τῆς εὐρωπαϊκῆς βιομηχανίας: τὸ χαρτί, τὰ κάθε εἴδους οἰκιακὰ σκεύη, οἱ σκούφοι, εἶναι τὰ ἐμπορεύματα μὲ τὰ ὁποῖα θὰ ἀσχοληθεῖ ἡ ἐπιχείρησή¹¹.

Βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ μιὰ τυπικὴ περίπτωση ἐμπορικῆς μεταμόρφωσης ὕστερα ἀπὸ τὶς νέες οἰκονομικὲς συνθῆκες, οἱ ὁποῖες διαμορφώνονται μὲ τὴν δημιουργία τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους: ἐνῶ δηλαδὴ στὸ νέο κράτος οἱ ἀνάγκες τῆς ἀγορᾶς σὲ βιβλία θὰ καλυφθοῦν σύντομα ἀπὸ τὴν ἐντόπια παραγωγή, ἡ κάλυψη τῶν ἀναγκῶν σὲ βιομηχανικὰ εἶδη δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ γιὰ ἓνα μεγάλο ἀκόμη χρονικὸ διάστημα.

Φυσικά, ὁ νέος ιδιοκτήτης τοῦ τυπογραφείου, προκειμένου νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ ἄλλη μορφή ἐμπορίου, δὲν περίμενε νὰ παύσῃ ἐντελῶς ἡ ζήτηση βιβλίου ἀπὸ τὰ ἐλληνικὰ τυπογραφεῖα τῆς Εὐρώπης.

9. Γιὰ τὴν τύχη τοῦ τυπογραφείου Γλυκὺ μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Μιχαήλ ὀλίγα πράγματα εἶναι γνωστά. Τὶς πρῶτες πληροφορίες δίνει ὁ Ἰ. Βελούδης, ἔ. ἀ., σ. 130: «Ἐξ ὧν [τῶν τυπογραφείων] τοῦ Γλυκὺ τὸ κατάστημα (τὸ διατηρηθὲν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικολάου, ὑπὸ τοῦ ἀπογόνου αὐτοῦ Μιχαήλ ἕως τοῦ 1831) μετέβη ὑπὸ τὴν αὐτὴν προσηγορίαν, ἀπὸ κατόχου εἰς κάτοχον, καὶ περιωρίζετο (1847) μόνον εἰς τὴν δημοσίευσιν ἱερῶν βιβλίων». Ὁ Κ. Μέρτζιος, ἔ. ἀ., δὲν προσθέτει τίποτε νεώτερο σχετικὰ μὲ αὐτὸ τὸ θέμα.

Ὁ Δ. Γκίνης, *Συμπλήρωσις τοῦ καταλόγου τῶν ἐκδόσεων Ν. Γλυκέως*, «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά» IB' (1937), σ. 175 - 179 συμπληρώνει τὸν Μέρτζιο μὲ ἐκδόσεις τοῦ οἴκου ὡς τὸ 1854 καὶ φτάνει ἔτσι στὴν χρονολογία ποὺ σταματᾷ ἡ λειτουργία τοῦ τυπογραφείου. Ὁ Ν. Κοντοσόπουλος, ἔ. ἀ., σταματᾷ τὴν ἔρευνά του στὰ 1821.

10. Γ. Πλουμίδης, ἔ. ἀ., σ. 89.

11. Μόνο αὐτὰ τὰ εἶδη περιλαμβάνει στὸν τιμοκατάλογο τὸν ὁποῖο ἔχει ἐπισυνάψει στὴν ἐπιστολή του πρὸς τὸν Σωτῆρη Γερούση.

Ἔτσι, δὲν εἶναι χωρὶς σημασία γιὰ τὸ ἐμπόριο τοῦ βιβλίου νὰ δοῦμε πάλι ἀπὸ τὸ ἴδιο Ἀρχεῖο μιὰ παραγγελία τοῦ Σωτήρη Γερούση πρὸς τὸν Γλυκὺ. Στὶς 2 Ὀκτωβρίου 1832 ὁ Γερούσης παραγγέλλει τὰ παρακάτω βιβλία:

	Σώματα	Τιμὴ σὲ λίρες	Ἀξία
Ὀκτώηχοι	2.500	1,14	2.850
Παιδαγωγίαι	4.000	4	800
Ψαλτήρια	600	1,14	684
Γραμματικὲς Λασκάρεως	200	4	800
Αἵσωποι	100	4	400
Ἀπόστολοι	10	9	90
Ὡρολόγια	5	12	60
Ἐγκυκλοπαιδεῖαι	10	34	340

6.024

Τόσο οἱ ἀριθμοὶ τῶν σωμάτων ὅσο καὶ οἱ τιμὲς καὶ τὰ εἶδη τῶν βιβλίων δείχνουν ὅτι τὰ ἑλληνικὰ τυπογραφεῖα τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐξακολουθοῦν στὰ 1832 νὰ τροφοδοτοῦν σὲ μεγάλο βαθμὸ τὶς εἰδικὲς ζητήσεις τῆς ἑλληνικῆς ἀγορᾶς ¹². Αὐτὸ τουλάχιστον δείχνει ἡ παραγγελία. Χωρὶς οἱ παραπάνω ἀριθμοί, οἱ ὁποῖοι προέρχονται ἀπὸ ἀπλὴ δειγματοληψία, νὰ παύουν νὰ εἶναι ἐντυπωσιακοί, ἕνας συνδυασμὸς παραγγελιῶν θὰ μᾶς ὀδηγοῦσε σὲ ἀσφαλέστερα συμπεράσματα.

Αὐτὸ πάντως, τὸ ὁποῖο μποροῦμε νὰ εἰποῦμε τώρα εἶναι ὅτι τὸ τυπογραφεῖο Γλυκὺ ὡς τυπογραφικὴ ἐμπορικὴ ἐπιχείρηση, ἀφοῦ ἀνθίσει γιὰ ἐνάμισι αἰῶνα, ὑποχρεώνεται κάτω ἀπὸ τὶς νέες συνθήκες νὰ μεταμορφωθεῖ σὲ ἐμπορικὸ οἶκο γενικοῦ ἐμπορίου.

Ἀγγελικὴ Παναγιωτοπούλου - Γαβαθᾶ

12. Οἱ μεγάλοι ἀριθμοὶ οἱ ὁποῖοι ἀντιστοιχοῦν στὴν Ὀκτώηχο καὶ στὸ Ψαλτήρι ὀφείλονται στὸ ὅτι τὰ βιβλία

αὐτὰ ἐξακολουθοῦσαν νὰ ἐξυπηρετοῦν τοὺς διδασκτικοὺς τοὺς σκοποὺς.